

i Terra nosa!

BIBRIOTECA POPULAR GALEGA

Volume 3.

10 cénts.

MANUEL CURROS ENRIQUEZ

HOMENAXE AO POETA

NO XI ANIVERSARIO DA SUA MORTE

LAS ESCOPETAS
 DE
VICTOR SARASQUETA
 (EIBAR)

Son las mejores; garantizadas en la forma y en los hechos

REPRESENTANTE Y VENTA PARA GALICIA:
S. FINEA OTERO
 "LA GARANTÍA"—San Andrés, 67 -- Coruña

Máquinas para hacer cigarrillos, 75 céntimos

 Gran rebaja
 de precios
 en tijeras
 y cuchillería

 Gran surtido
 en jabones
 esencias
 y perfumería

NIQUELADOR — Artículos para peluqueros — VACIADOR

¡TERRA A NOSA!

Suplemento de EL NOROESTE

AÑO I. | A CRUÑA, 28 FEBREIRO de 1919. | VOLUME 3.

HOMENAXE

— A —

CURROS ENRÍQUEZ

R. 12324

No próximo volume publicarase

o conto

O Tesouro acobillado

orixinal de

Ricardo Carballal

A ESPIÑA

*Poesía leída pol-o autor o 11 de Xaneiro de 1903,
no teatro de Tacón, da Habana, con motivo do XIII
aniversario da fundación do Centro Gallego, dedi-
cada ao Sr. Lisardo Barreiro, distinguido escritor
e bon amigo do chorado poeta,*

I

Pra que vos fale esta noite
metéronme certo empeño
e un pouco á falarvos veño,
si hay por eiquí quen m'escoite.

Anos fai que nos riños
levo cravada unha espiña,
e como me doi aíña
voum'a á quitar diante vos.

Si mentres m'arrínco berro,
disimulaime a molesta:
layase a besta y-é besta,
é ferro e quéixase o ferro.

Moito non s'han d'alegrar
de ver qu'inda teño alentos
os que beberon os ventos
para facerme calar.

Mais d'esas que, aquí chegado,
con gaita me recibiron
e cando enteiro me viron
quixeron verme aforcado;

D'esas, con almas de can,
que coidan, na súa insolencia,
que se merca unha concencia
por catro codias de pan;

D'esas que medrando vin
dos abusos do poder
y-a xornal quixeron ter
un cómplice mudo en mín;

D'esas pra quen todo enteiro
o orden moral é un negocio,
a cubiza un sacerdocio
y-o millor Dios o Diñeiro;

D'esas pra quen fun *mambí*
cando era mais español
y-enchen cos *mambís* o fol
ida xa España d'eiquí;

D'esas entre quen semeey
simente de paz y-amor
pra coller un deshonor
por cada grau que ceibeí;

D'eses que na loita cega
que descontra min trabaron
hastra matar non pararon
a probe «Terra Gallega»;

D'eses que cando a fundei
ofercéronme a sua caixa
e..... díronseme de baixa
cando á cobrarlla mandey;

D'eses que de rabia cheos
da porta me despidiron
e abrironm'a cando viron
que m'a abrían os alleos;

D'eses que na época vella
dixerón de min horrores
en papés de duas coores:
alaranxada e bermella.....

(Que pra eso a nosa bandeira
serviu na sua man odiosa:
pra erguerse ante xente nosa
e arriarse ante a extranxeira);

D'eses que nomo calando,
non me quero eiquí ocupar:
quen as fai ten que as pagar,
¡y-eses xa as están pagando!

II

O amigo que me convida
á cantar n-esta velada,

pesante de ver calada
a miña Musa ferida,

Quer que vos diga as razóns
por qué non sallo nin entro
na «Benéfica», no «Centro»,
nin nas gallegas reunións.

Según él, fuxindo o trato
dos peisanos que me queren,
doulles pe pra se ofenderen
e pra terme por ingrato.

Quen conoze a miña hestoria,
e sen méretos m'ergueu;
quen dende que os deprendeu
tray meus versos na memoria;

Quen onde se m'aldraxou
sacou a cara por mín,
e cando un couce collín
deulle él sete á quen mo dou,

Ten lexítimo dereito
posto que o amor fai vasallos
ôs mais finos agasallos
d'un nobre e fidalgo peito.....

Fala ben quen así fala
y-eu, coberto de rebor,
nada teño que repor,
que ás veces calar é gala.

Son algo ingrato, é verdade!
mais poido decir en cró,

que na miña ingratidú
non entrou nunca a vontade.

Xornaleiro do porvir,
de cote sobre o meu tallo;
eu vivo do meu traballo
e traballo pra vivir,

Y-ésí, á un xornaleiro tal
que non agarda milloras
nin da rebaixa das horas,
nin do aumento do xornal;

Que non ten casas nin tendas,
nin merca papel do estado,
nin da diñeiro ó fiado,
nin cobra foros nin rendas,

A deixar o seu meester
non-o podedes forzar
sí é que o non querés matar
do que ngn querés morrer.....

Fólguence en festas rumbosas,
bailes, trócos e partandas,
quen vay, cal tanto nas andas,
un chan milando de resas.

Perda o tempo en vaguear
que penso que n esta vida
toda a brega esta o munda
entre un almorzo e un xantar.

Eu, que conveñido estou,
vendo esta frademunhana

de que a gran misión humana
inda se non comenzou;

Cada vez que á soyas penso
como inda entre as multitudes
soben ô pau as virtudes
y-ó crime quémase incenso;

Que oyo tanto zorro listo
falar do chan adorado
depois de tel-o entregado
cal fixo Xudas con Cristo;

Que ô través dos longos mares
vexo poboaciós enteiras
deixar as patrias ribeiras,
os dóces nativos lares,

Para ir pidindo por Dios
o negro pan forasteiro,
mentres se adona o usureiro
das terras de seus abós;

Cando vexo escurecidos
os varós mais sinalados
e acolleitos e louvados
os treidores y-os bandidos;

Cando se cuspe na testa
onde a luz do xenio arde,
e cinguese â do cobarde
o loireiro en vez da xesta;

Cando o fin da patria asoma;
cando a raza se aniquila

e peta a lanza d'Atila
de novo ás portas de Roma,
Debo espreitar os camiños.....,
debo aspilleirar os portos.....
¡Gardar as tumbas dos mortos
y-os berces dos pequechiños!

Dios, á quen prougo deixar
moitas cousas incompretas,
impúxolles ós poetas
o deber de as terminar.

E son eles dende enton,
xefes da obreira milicia,
os que han de alzar a Xusticia
por cúpula da creación!

Pra a miña pedra labrar
nin forza nin tempo sobra,
e debo dar fin á obra
antes de se o sol deitar.

III

Ahí xa tendes as razóns
por qué non sallo nin entro
na «Benéfica», no «Centro»
nin nas gallegas reunións.

Nin para que me queredes
n-eses lugares! ¡Eu lixo!
botóume d'eles quen dixo
que iba á esculca de mercedes.

Botóume quen dixo un día
que nos seus ricos estrados
están demais os letrados,
a música y-a poesía.

Botóume (¡qué patrio apegol!)
quen sentóu, pérfidamente:
que do «Centro» Presidente
non precisa ser gallego.

Cando esa infamia escoitey
sain; fixen, no momento,
de non volver xuramento,
e cumprín o que xurey,

¿Querés que falte ô xurado?
Perduray d'aqueles muros
as copias dos homes puros
que teñen á patria honrado;

Os nosos historiadores
e sabios naturalistas;
nosos prezados artistas,
poetas e pensadores.

Adornade aqueles teitos
que o pincel galaico esmalte,
con frisos onde resalte
a lenda dos nosos feitos.

Onde do sol que feítice
os rayos fecundadores,
reventen d'aroma as froes
y-a froita en mel stesnaquice.

Onde fumegue o casar,
y-onde, cal dous desposados,
no leito nupcial deitados,
dorma a terra e estronde o mar.

Facey que cando visite
o salón da Biblioteca,
quen ali leve a alma seca
tope a fe que o rezusite.

Lendo ô Sabio rey, Macía,
Feixóo, Colmeiro, Pondal,
Pastor Díaz, a Areal
Rosalia e mais Murguía.

Facede da nosa Quinta
un lugar onde o doente
da muller y-o fillo ausente
as estrañezas non sinta.

Facede que os emigrantes
que aquí chegan en procura
do que lles nega a man dura
de seus duros gobernantes,

Topen bo consello en nós,
carida, agarimo, acobos,
ppra que non caya entre lobos
quen fuxe d'entre ladrós!

Facede, en fin, qu'os que vamos
sin patria á rodar o mundo
con lazos d'amor profundo
unha eiquí d'irmans teñamos,

Onde, for cal for a sorte
que nos trazar nosa {estrela,
xa que outra non temos, ela
nos peche os ollos na morte.

Nada vallo e nada son;
e tan ben fóra cal dentro,
si eu teño d'entrar no «Centro»
será co-esa condición,

E inda á poñer outra chego
aquí, didiante da xente:
¡Non terey por Presidente
á quen non nacer gallego!

IV

E abonda xa da poesía;—
mais que decirvos non sey
senon que non reneguey
da miña casta hastra o día.

Dende que en Cuba surxín,
o mesmo fun do que son:
nin troquey o corazón,
nin a conciencia vendín.

O que é xusto defendín,
non me nêguey á razón;
loéy o que entendo bon,
o qu' é malo combatín.

Se na vella ley vivín
e se loitey cón tesón,

hay o de decir pór mín,
verme tornar pro o terrón
cos mesmos cartos que vin.

.....
¡O terrón! ¡Ay! ¡A aldeña
onde se nace e se crece,
que inda de lonxe parece
que nos acena e aloumiña!

.....
¡O terrón que cobre os osos
dos vellos que abandonamos,
e que con fondos recramos
chamando están pol-os nosos!

.....
¡O terrón! Se a morte cruel
me fai o mundo deixar
fora dél e do meu lar,
gallegos ¡levaimé á él!
¡Alí podrey descansar!

.....
Catro cousas me ensinóu
meu pai que Dios teña en gloria,
e pois véñenme á memoria,
aquí pra remate os dou:

.....
«O millor viño, o da adega;
a millor carne, a da alcatría;
a millor terra, a da patria;
a millor patria..... a gallega!

.....
† M. CURROS ENRIQUEZ.

XURAMENTO

Na noite da despedida
Dixome a luz do luar:
—«Doncella como me deixas
Doncella m'encontrarás»
E da fenestra,
Que aberta está,
Deitoume doces
Bicos coa man.

De volta de longas terras
Pasei pol-o seu casal,
Busqueina d'amores cego:
¡Non-a puden atopar!
E n'a fenestra,
Que pecha está,
Panos de neno
Vin blanquexar.....

Os que pol-o mundo vades
N'un xuramento á fiar,
Os que pol-o mundo vades
Non debérades tornar.
¡Non quere o río
Correr pra tras
Temendo esquezan
O ben que fai!

† M. CURROS ENRIQUEZ.

A SOCIEDADE LÍRICA DA HABANA
"AIRES DA MIÑA TERRA"

Gárdevos Dios, rapaces, que n'América
as soidades sentís d'os patrios éidos,
onde vosas obrigas, traballadas,
foigan na paz do sono derradeiro.
Por carta que c'os ollos arrasados
nantronte recibín, d'argullo cheo,
soupen que me nombrástedes en xunta
Presidente d'onor do voso gremio.
Máis me decides n'ela, pos decidesme
que ese gremio ô fundar, nome non tendo,
puxéstedelle o nome d'o meu libro,
según me dí na porta o Reglamenteo.
Tanta mercede, galardón tan grande,
parvo me deixan, como hay Dios no ceo;
y-é para min tan apurado o caso
que non sei de que sorte agradece-lo.

Pra dirixir un centro filarmónico,
de sociadá coral c'ô aditamento,
hay que tocar... y-eu non vos toco nada;
hay que cantar... y-eu non vos canto: oubeo.

Cando eu era rapaz, fago memoria
que saíndo á ruar pol-os fiadeiros
tropecéy unha noite c'unha Musa,
gran contadora de feitíos vellos.
D'o seu doce falar enfeitizado,
namoreína; acetóu; pedínlle celos
e por toda resposta déume un fillo,
outra proba d'amor non tendo á xeito.

O mozo é guapechón e ben criado
e gábano de ser un bon gaiteiro;
máis, d'o que deixe de tocar ou toque,
pos nada ll'ensiney, laúdes non quero.
O grave son d'os pinos—eses monxes
sempre rosmando pol-o baixo o *credo*;—
o romor do torrente escachizado
contra a salvaxe costa; os brandos ecos
d'as campás d'o lugar que saudan ledas
o alborexar d'o sol; o tringuileo
d'o cascabel dourado que ô pescozo
alegre leva o coutador tenreiro;
a nota feridora con que os aires
fende ô fuxir o rápido estornelo;
o marmullo d'os bicos que n'as follas—
Don Xan das probes frores—deixa o céfiro...
ahí tendes d'o *Gaiteiro de Penalla*
os inbrados únicos maestros.
Nada me debe a mín; que aquél seu arte
de froleaer ende lle dando ôs dedos,

tanto o empregou na perdición d'as almas
que coido que o aprendeu d'o mesmo demo.

Nin sey tocar nin sey cantar. Un día,
certo fogo sintindo de min dentro,
d'apagalo tratey cantando, por que
dís qu'ο canto minora o sentimento.
Era o patrón do pobo; ô pe d'a hermida
puxábanse d'un bácoro os lomedros;
estouraban nos aires os foguetes;
todo merendas era o campo ermo.
D'aquí pr'alá, rañando na zanfona
vân as frangullas pidichando os cegos;
ferve o resolio n'os vidrados frascos;
d'ο pulpo abafa o penetrante cheiro.

Farto de pedricar na Retoría
bota a sesta co'a dona o señor crego,
y-os friguescs á brincos pol-as chouzas
perdidos en montós, us d'outros lexos,
picados pol-as moscas d'os amores,
d'ο viño e d'a raxeira—tres coitelos,—
trátano d'imitar dándolle ôs corpos.....
o que piden os corpos ben comestos.

E, mentres, a xusticia chama â porta
d'ο labrador; non-o topando dentro,
pega n'ο pote, n'a arca e máis n'ο carro
e lévao todo e véndeo todo á eito!
E, mentres, o gráu móllase n'ο örreo,
n'un curruncho o legón púdrese quedo,

roe o verme as patacas y-as toupeiras
Non deixan herba viva n'o lameiro!
O servicio d'o rey chama ôs mociños,
e como onde o non hay... *nulla est redemptio*
alá se van pra non volver ¡coitados!
tras sí deixando desconsolo eterno!....

Rompendo entón por antr'aquel xentío
persentéime indinado n'o turreiro.
Estaban n'a regueifa: en duas bandas
ô son de malencónicos pandeiros
cantaban ús vidas de santos y-outros
desenganos d'amor en malos versos.....

Pedín liscencia, figuen a mancospia,
arrecadey o pau, tosín primeiro
e logo comencey..., Miña alma toda
ardía en xenerosos pensamentos:
dábame noxo aquel entroido, aquela
festa de lacazás e de larpeiros,
xolda de cruce, onde a virtude-vaea
vai buscar cría baixo o boy-deseo;
e d'o tempo acordándome en que vivo,
vendo como s'acaba o noso xenio,
como desaparece a nosa raza
baixo unha codia de ferruxe e esterco,
cantey..... y-a estrofa d'o meu canto, acesa,
cal saída d'as forxas d'un ferreiro,
prendéu n'as carnes, abrasóu as almas,
ganóume aldraxes, puxo en todos medo,

Pronto caley..... Cantara â libertade,
ô traballo, ô deder.... ¡Non m'entenderon
e a pedradas botáronme d'o adro,
e dende entón d'a patria ando estranxeiro!

S'eu soupera cantar, decíme agora:
s'eu soupera cantar ¿pasáram'esto?

Inorante d'a cencia de Talía
e inda máis inorante d'a d'Orfeo,
nin podó presidirvos, nin é xusto
que me fagás honor que non merezo.
Non por eso pensedes qu'ó agasallo
d'ó voso voto unánime desprecio;
que non abrir a porta cando chaman
e d'homes ruis, non de fidalgos peitos.

Vos chamádesme á min. Pois ben, amantes,
todo o qu'eu son, todo o que vallo e teño
aquí vos ven: disponde. Eu folgaría
servirvos no que fora de proveito,

Fundades unha sociedade de canto
lonxe d'a terra que vos dóu alento.
Galicia é un pobo lírico: cumprides
obrando así c'un natural preceito.

Dende o verde xestal d'os montes gala,
ô fiuncho que medra nos regueiros;
dende a follosa copa do carballo,
ô río que dormenta n'ó seu leito;
dend'as frores que â noite abren o cális,
como un amigo á outro seus sacretos;

d'ende a volvoretiña òs rousinoles
e dendes d'a muller, hastr'ò luceiro,
todo ali chia, soa, zumba, canta;
todo ten voz e musical acento:
en cada galla, pòusase unha Patti,
en cada tóco escóitase un Mendélsohn.
Quen dixo que Galicia non ten arte
pouco coñece noso chan paterno.
¡Ten arte, ten! O que non ten é artistas
porque os escope para chaos alleos.
Testigos vós, que pra cantar nascidos,
faguedes un Elisio do desterro,
honrando á quen vos fire, como o sándalo
perfuma a sachá que o volvéu pitelos.
E testigo tamén..... ¡Hei de contal-o,
hei de decil-o e pregoal-o a berros,
pra que escarmente esa cruel madrasca
qu'ispe seus fillos pra vestir seus xenros!....

C'o fol ás costas d'os meus fondos dores,
dores sin causa, máis tamén sin término,
vindo do meu traballo, n'unha rúa
vinme da Corte unha mañán muy cedo.
De súpeto paréime: un regalado
són de celeste música, un concerto
de meigas notas, voando pol-os aires
chegóu á mín, deixándome suspenso.

S'alguha vez soñástedes c'o as cántigas
qu'arrincan d'os ebúrneos estormentos

os querubíns, a entrada festexando
d'as almas vírges nos groriosos reinos:
s'a sede, a fama, o desamparo, o frío,
algún vez pensastes que puderon
n'unha corda caber, que estremecida,
ha de estrozar o corazón n'o peito,
teredes unha idea, anque pequena,
d'o matinal subprime parrandeo,
que con curiosidade femenina
viña á escoitar a lúa esmorecendo.

Pe ante pe, pouquiño á pouco, fúnme
seguindo o rastro d'o cantor..... ¡Que vexol!
Baixo o aro encollido d'un alcázare'
a viola xentil tocaba un neno.
Tiña o pucho n'o chau pra que botase
a esmola quen quixer, de punta os pelos;
arrepinado o corpo co'a xiada,
batía os dentes que era pena velo.

Cheguém'él.—¿Qué anos téis, miña xoya?
díxenlle.—Once, señor.—¿Dónde és?—Gallego,
repúxome.—¡Estás tolo! ¿De qué banda?
—Da Cruña.—¿Téis quen che dé man?—Non teño!

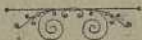
Contóume que seu pay fora soldado,
que ten dous hirmanciños sempre enfermos,
que está sua nay parida e que pra todos
á forza de tocar gana o sustento.....
—Toca, miniño, toca!—díxen índome;
como eu poida tamén, douche por certo

Que ll'ey total-o lombo á esa madrasca
qu'ispe seus fillos pra vestir seus xenros!

.....
Eso vos digo á vós. ¡Cantay, tocade!
que ¡eida puxa! tras tempos veñen tempos;
y-eu confío en que o neno do meu conto,
que oxe adimira o povo madrileño,
e todos vós, si o arte perseguídes,
conquerirés d'os inmortás o tempo.

Sí, tocade, cantay! Que o novo mundo
americano escoite o mundo céltico
n'esa *alborada* por Dios mesmo feita
cando ceibóu os soles pol-os ceos;
himno-titán que dende entón os astros
repiten ô xirar sobr'os seus eixos,
e que ha de un día, redimido e libre,
ser o *Te Deum* trunfal d'o humano xénero.

† MANUEL CURROS ENRIQUEZ.

ADICATORIA

Este tomiño de ¡TERRA A NOSA! non quere ser outra cousa que unha ofrenda ô insigne poeta das rebeldías..... Unha ofrenda que faga pousar o ánimo dos bos galegos na lembranza do autor do «Nouturnio», pra trocárense as almas en destelos do espírito de Curros, e seren eco da voz da patria asoballada.....

* * *

Baixo do ceo á cuyo amparo repousas, volven hoje a levantarse as alabanzas, en que o pobo, para quen á tua voz de inspirado tuvo sempre unha santa e eterna defensa, renova a expresión do amor que ten consagrado ao seu poeta predilecto.

A ese coro entusiasta quero que vaya unida á miña voz e o meu recordo entrañable, para que seipas que no meu corazón vive e vivirá para sempre a memoria de quen foi para min un queridísimo irmán. Ben pronto, irmán infortunado, a quen feriron todas as doores que acosan ao home na terra, podrá verte e renovar os nosos interrompidos coloquios, pois chámanme e réndenme os anos que me acercan a tí e a cantos me esperan.

MANUEL MURGUÍA.

O Rexionalismo económico endebiñado por Curros

Sê cadra, baios collendo—así coma aquel que non fai nada— a idea de que o tempo, esbarando por enriba dos bersos de Curros, deixóunos anticuados..... E cando bolbemos collere o seu libro, atopámonos cun sêntido da realidá e cun espírito profético que nos deixa parbos.

Abro *Aires da miña terra*, por onde cadre, e cadróu por *O «Ciprianillo»*. O poeta fala con Xan de Deza, onte traballadore e rico, despoixas probe por térese dado a buscare os tesouros que lle prometera *O «Ciprianillo»*.

E o poeta promételle remedio eficaz pra as tristuras, pra as dores q'afogan o probiño do labrego. ¿Cal é o rêmedio? A leutura dos gallegos escritores e poetas.

«Cando consultes Murguía,
Paz, Pondal, Añón e Lamas,
E no bico
As canciós de Rosalía,
Teñas sempre, que tanto amas,
¡Serás rico!»

E por si o dito parez un pouco eisaxerado—pois estes bersos deberon de seren esqirtos polos anos de 1880—o poeta remacha ben o crabo dicindo, duas estrofas mais adiante:

«Si eses nomes soletreas,
Recobrar podrás dum tomo
Casas i ortas;
E de pan tuas tullas cheas,
Non irás cun fol o lombo
Polas portas.»

Esta luminosa idea do gran Curros podémola oxe espresare dicindo: A úneca maneira de se facere rica unha rexión calquera,

é ispirare o seu traballo propio na súa cultura propia, non na allea.

Neste fortunado atisbo do gran Curros, nesta enxoiña senten-
cia con que espresámolo oxe, está toda a evolución do rexionalis-
mo galego; que mesmo nos versos dos nosos grandes poetas pasa
de rexionalismo literario á rexionalismo económico. Norma de
conduta pra nós todos.

AURELIO RIBALTA.

Madride, febreiro, 1919.

Un autógrafo de Curros

Presidindo a miña mesa de traballo, nun cadro que voltea
sobre d-unha peana, entre dous vidros, está o vello papel de car-
tas, medio rachado nas dobreces que tivo outrora, ó andar longos
anos na carteira, sobr-o curazón, do nobre amigo—gran artista
tamen—á quen foron dedicados os versos que o inmortalizan.

Cando me sento á traballar, teño que ollar, á forza, as curtas
liñas que trazóu a sagrada man do poeta, con pulso sereo, facen-
do as craras letras de vagar, cal si fose escoitando o que iba es-
quirbindo. Eu—non faltaba mais—sei os versos de memoria, e,
non ben os miro, síntoos de cote cantar dentro de mín, todos á
vez. Yé, sempre, coma si escoitase de noite, n-unha noite morna
do mes de Mayo, asomado á fenestra d-un pazo, na montaña, as
vibraciós da terra, xa quente, que coma que desperta e se remexe
toda, do val ô monte, en canto se adiviña debaixo do alto ceo
negro faiscado de estrelas: cantar dos grilos nos centeos, das rás
no río que corre ô lonxe, dos alacrás nos comareiros, dos sapos
nas hortas..... ¡Yé, sempre, coma si tivese aínda vinte anos! Por-
que tal foi o espírito—mocedá, primaveira—que deixou latexante
n-esta poesía, unha das que mais do fondo lle naceron, o Mestre
nunca esquecido.

Leutor, ahí a tés (1). Qu-ela faga contigo o milagre, si xa vas
pra vello, de te tornar á mocedá ya primaveira coma sempre llo-
faí á iste teu amigo

ANTÓN REY SOTO

(1) Véxase na páxina 14

CURROS ENRÍQUEZ

«Nouturnio»

Corrian tempos de invernía brava.....
Era o ceo unha vouta de negrura,
e na terra, cal n-unha sepultura,
unha raza de ilotas descansaba.....
Sobre do pobo, a lei que o escravizaba;
sobre das almas, servidume escura.....
Os trabucos roubaban a fartura.....
e a Pauliña as concencias encravaba.....
A campía deixara de dar frores,
voaban pol-o espazo sóio os corvos
e fungaba nas albres o trebón.
Unha alma acesa en tráxicas delores,
alzou os puños cara os ceos torvos....
Era o vate inmortal da maldición.....

ANTONIO VALCÁRCEL.

27-II-19.

EN POUÇAS PALABRAS

Curros Enríquez na nosa poesía representa fielmente o espírito do século XIX. O seu valor nas letras galegas é somellante ó de Núñez de Arce nas castelás e ó de Guerra Xunqueiro nas portuguesas. Como os dous derradeiros foi un notábre versificador. Nas poesías de Curros latexa un eco «armonizado» da vella política da Restauración e das lentas loitas civís anteriores á ela. O «oitocentismo», con tódal-as suas inxenuidades, vive de xeito cristaiño nas populares páxinas do libro «Aires da miña terra». Curros, fiel ó ambiente do seu tempo, ten por riba de tódol-os valores un «valor d'época», pois hastra chega á crêr, esquecido dos

feitos biolóxicos, na posibilidade d'unha lingua universal..... inda que ista lingua sexa a galega.

A musa de Curros é irmá xemea da de Guerra Xunqueiro. Pódense acotar moitos temas «centrás» d'un grande parentesco espiritoal nos libros d'entrambos poetas....Entrambos poetas serán sempre dós mais populares en Portugal e Galicia. E á maor refinamento, menor popularidade.

«Triadas, miñas triadas..... onde haxa virtú bicade, onde haxa vicio feride». Aquí tedes o xeito estético temperamental, sinxelo d'abondo, moi século XIX, do insine vate crente na democracia e no xenio político de Castelar. A lembranza de Curros por ter empregado o idioma materno coma instrumento d'espresión que non esmorecerá endexamáis das almas galegas. Universalizouse o seu nome no idioma patrio. O que fixo en castelán—e foi moi to—esqueceuno o mundo.....

A. VILLAR PONTE.

IN MEMORIAM

«Non ti non morrerás, céltica musa
náda da Suevia nos chouzales pechos.»

Non, tí non morrerás, predixo o vate
Cantando a fala con sonoros versos,
E nin a fala morreu, nin o pöeta,
Que alma e gloria son dos patrios eidos.

A fala non morreu, que mais que nunca
Onse na terra seus varils acentos;
E do pöeta todos a memoria
Gardamos con amor e con respeto.

E se hoxe se òn vibrantes notas
Que ás sonoras do vate sucederon,
Inda que non ca ispiración subrime
Que foi gala do xenial maestro,
E porque, con fervor de fé movidos,
De xionllos escoitan os seus ecos,
Os enxebres que pregan á seu númen
Que veña lles prestar forza i-alentos.

Febreiro do 1919.

EUXENIO CARRÉ ALVARELLOS.

* * *

Non é terra esquiva
nin terra de lobos,
a terra que garda
en follas de ouro,
os nomes dos fillos que outrora gabaron
os eidos formosos.

Non é terra esquiva
nin terra de lobos,
a terra que xurde
aos cantos saídosos
d'un meigo poeta que, cerna da patria,
falou por nosoutros.

Non é terra esquiva
nin terra de lobos,
a terra onde alentan
ao nome grorioso
de quen, coma Curros, por sere poeta
foi alma d'un pobo.

Non é terra esquiva
nin terra de lobos,
a terra que lembra
cal herde piadoso
os versos de Curros e loita por vere
cumpridos seus votos.

EUXENIO CARRÉ ALDAO.

Na Cruña, 1918.

Na campa de Curros Enríquez

Deixádeo en paz dormir: non conturbedes
seu misterioso sono;
que acougado e tranquilo, placidamente,
no seu leito grorioso.

Non profanedes á sua campa fría
con frívolos recordos;
que non precisa pregos nin loubanzas
quen, coma él, afagoso,
cantou áos éidos sin bastardas miras,
calmou dôres de moitos,
dou exempro de confraternidade
c'un agarimo fondo.

Deixade en paz o sono do poeta;
que a'os XÉNIOS, por si soilo,
a INMORTALIDADE conquerida
váinos lembrar d'abondo.

F. TETTAMANCY.

Mes de Marzo 1919.

IXCELSIOR!....

Os cantos do vate
que trouxo a boa nova
recorreron os eidos nativos
como himnos de gloria,
sementaron os graos das ideas,
anunciaron fulxentes auroras,
prenderon nas almas amor â xusticia,
despertaron a fe nos patriotas,
puxeron acentos de duras protestas
en total-as bocas,
e fixeron un pobo de libres
d'un pobo de ilotas....

Namorado dos grandes ideales,
padricou por vilas e por corredoiras
libertade e progreso e traballo...
E volveu pol-a honra

dos malpocadiños coitados labregos
que na terra fozan...
E tras d'él correron, e hastr'o persiguiron,
e hastra o escorrentaron c'unha furia total..
E alá no desterro topouse co *a espiña*
dos desleigamentos... E jalma xenerosa!
curou a ferida co escelso regalo
d'unhas meigas trovas...

Apóstol da raza
que servía entonces d'escarnios e mofas,
soupo redimila dos vellos aldraxes
y-as vellas vergonzas,
pra que cumpra os groriosos destinos
que lle están reservados na historia.

Toda esa puxante
labor redentora;
toda esa semente de rexurdimento
que é pra nós como timbre de gloria,
ben merece que alcontre en Galicia
trunfales coroas;
ben merece que os fillos da Terra
que inda temos orfá,
repitan de cote con santo entusiasmo:
«Hosanna ô poeta que *trouxo* a boa nova!»

ELADIO RODRÍGUEZ GONZÁLEZ.

Lembrando a Curros

Hai vibracións d'almas inmortás, sensibres,
que de cote sóan no ambiente da terra:
ondas armoñosas, tremecentes, libres,
que rebeldes rodan pedricando guerra

— guerra a os opresores, guerra á tiranía—
e que tamén rodan pedricando amore
praos asoballados que sofren a fría,
fatal coitelada do aceiro da dôre.

Poeta subrime das verbas ardentes
que o son meiguiceiro deixaches acó
d'aquele *nouturnio* baril, no que as xentes
entenden a o sapo que canta: *cro, cro*.

Inda os *tangaraños* da patria son ménguas
e crúas feridas que leva na entrana,
e aínda esta fala é o *Cristo das linguas*
cravado no cume d'esquiva montana.

Que refungue a tralla da tua xenreira,
subrime poeta de verba divina,
contra dos cativos que ergueron bandeira
no estéril regazo d'unha bailarita.

Mugía.

GONZALO LÓPEZ ABENTE.

Pídenme un pensamento sobre Curros Enríquez é douno c'a
rudeza que me caracteriza.

Xuzgo equivocado pedirme á mín tal opinión, porque eu non
son poeta, nunca fixen un verso, non me caben n-o meu cerebro
e o que é peor, non me caberán.

A mín naide me coñoce n-o nazionalismo; verdade é que eu
non me dín á conócere; dentro d'esta relixión de videntes, solo
Porteiro un pouco había visto á miña y-álma; os demais solo vén
un indignado pol-a inxusticia. Eu son un *unilateral* que non leu
mais que tres novelas n-a sua vida. *O Quixote*, *Montecristo* e
A Mascota; as miñas novelas foron a Geografía e a Historia na-
tural, con algo de Historia.

N-a Geoloxía, oin que Galicia é unha cousa, distinta n-o ma-
zizo peninsular, n-a Botánica fún lendo as sublimidades d-a rara
flora galega e n-a Antropoloxía saquei o meu rexonalismo ou
nazionalismo (tanto asusta un nome como outro).

Prá mín ó problema ibérico e coma o balkánico, e como tál os
Irmandinos é a páxina mais groriosa de Galicia, o mesmo que'ó

7 de Xunio de 1640 é a páxina mais grande de Cataluña; e digo isto porque eu rindo culto á vida.

Eu non son amigo d-o galego, falo-o en satisfacción ó 93 % d-os probes que ó falan nista terra; prá mín o mérito d'él é a enorme cantidade de voces céltas que tén. O probrema pra mín é Irlanda, Gales, Oeste de Escócia e Bretaña francesa.

E en Curros Enríquez véxo ó masculino, ó que caracteriza os homes de que tan ben andamos eiquí, o mesmo que vexo entre os bretós que salvaron Verdun, os *highlanders* soldados celtas de Escócia, os mellöres d-o mundo, os simfeiners, tan valentes, que tanto ensiñan os puños á Britania, ó Lord Duque de Wellington, á Lloid-George..... e miles mais..... E eso é o que penso de Curros, e nin pensarei mais, nin quero pensar mais.....

J. CULEBRAS.

Compostela, 12 Febreiro 1919.

Curros Enríquez foi un campeón do noso idioma e un poeta da rebeldía labrega, do agrarismo como agora podemos decir; él non cantou samente as dôres e miserias dos campos senon que deixounos varudas e guerreiras estrofas de revolta. Curros fixo aínda mais: nas suas poesías espresou o ambiente ideal do seu tempo (tal como d'aquela era) sendo asin o primeiro poeta universal galaico, todo isto envolvemento nun estilo penetrante e delicado superior ao dos poetas castelans da súa época. En resume Curros danos unha triple leición: «*Redimide aos homildes que moran n'os campos pois redimilos é redimir á Galicia.*» «*Expresade na particularidade galega toda a cultura universal pois d'aquí xurdirá a nosa redención.*» «*Todo pode expresarse na nosa fala dende o mais singel até o mais difícil.*» Vede porque Curros Enríquez é aínda hoje un mestre de galeguismo.

JOHAN VIQUEIRA.

Honremos á Curros Enríquez, que foi un dos poucos gallegos que honraron á súa Terra.

¶ Apostol do rexurdimento da nosa fala, elevouna, con alumiño de namorado e fé de convencido, á altura do seu ideal de poeta. Soupo afinar no noso curazón os seus nobres sentimentos de amor pol-os humildes; comunicounos anacos das suas arelas de redención para Galicia; acendéu no noso peito a rebeldía contra todos os que aldraxan á nosa Terra, e contra os tirans que a teñen asoballada. Fixo, por riba de todo, que a consciencia da persoalidade da raza espertase en nós varilmente, derrumbando as falsías e prexucios con que tencionaban afogala as xentes estranas e os rúis entangarañados da alma que ante o ofrecimento d'unha presa de cartos non duidaban en lle daren norte ao seu povo.

Honremos á Curros Enríquez espallando por todol-os currunchos de Galicia as suas poesías; facendo que nin un solo gallego deixe de conocelas, pra que nin un solo deixe d'erixirle no seu curazón un santuario de amor e veneración. Que ún povo que sabe amar e sabe honrar a memoria dos seus poetas, que sinte co'eles, é un povo que vive; que tén un corazón latexante e un cerebro. E cando o ideal e mail-a vontade dos povos van unidos, non hay caciquismo que poida agriloalos.

LEÁNDRO CARRÉ

A CURROS ENRIQUEZ

Non é esta a primeira. Mais veces xá rendinlle en público meu fervente tributo de aceso galeguismo, porque sua obra foi moitas veces xermolo dos meus entusiasmos e das miñas caraxes; porque sua obra enche de pasión como Rosalía enche d'émoción.

Non son crítico e meu xuício ningún valor poide têr; mais pra mín penso e sinto que foi Pondal o noso bardo, o de verbas proféticas e acentos apostólicos; Rosalía, a nosa Santa das santas indignacións desesperadas, a dos tristes e fondos sentimentos, a dos irremediabes fatalismos, desconsoladoras resonancias d'unha desesperación esteril e impotente. Curros Enríquez foi o noso rebelde, o das triadas fungantes, o inadaptable e inadaptable n-a-

quela Galicia, onte e oxe sempre escrava de catro caciques porcos, adifosos, inmórais e analfabetos.

Foi o noso Rebelde e os rebeldes son os conquistadores do porvir. Un pobo sin rebeldías é un pobo sin ideaes, porque todo idealismo é rebeldía: é aspirar á superación constante de todas as correntes civilizadoras. Todos os pobres mansos sucumbiron, como sucumben os tuberculosos; porque mansedume é inacción espiritual, como inacción material é falla de vida.

Nos campos de batalla da vella Europa quedou enterrado o dereito de conquista. Acabáronse, pois, as conquistas territoriais, oxe un pobo que queira ser grande terá que adicarse ás conquistas espirituais, ás dos ourizos inacabables e d'aspiracións infinitas.

Según desapareceu a escravitude desaparecerá o dereito da forza que fixo da Europa culta un viveiro de bayonetas. E dos momentos guerreiros, e das estatuas ecuestres e bizarras que pra súa lembranza ergueu unha humanidade escrava, a nova humanidade saberá faguer un museo de todos os bandidos que quixeron converter o mundo n-unha horrenda sociedade de latrocinios e matanzas.

Nosa vella Hespaña samente téñ orgulo das súas conquistas indianas e africanas; é triste remozar seu apoucado espírito ó son de acesos couplets guerreiros. ¡Sexa o orgulo da Galicia a conquista das fecundas parcelas espirituais e dos groriosos principios civilizadores!

Outras patrias teñen longa proxenie de monarcas, heroes e guerreiros; seus museos amostran espadas, armaduras e trofeos. ¡E ise é o tesouro intanxible e sacro da unidade da patria!

¡Sexan as bibliotecas, galegas, nosos museos; sexan cerebros os constructores da nosa Patria; e santas rebeldías as nosas armas!

Curros Enríquez foi un conquistador dos novos tempos. Suas rebeldías conqueriron nosos espíritus pr-ás transformacións redentoras e democráticas.

Por iso eu lle rindo, como todos debemos rendirle, sentido tributo de aceso patriotismo. Porque él foi o noso Rebelde, conquistador de novos conquistadores.

L. PEÑA NOVO.

BENIA TÍ!

Nos máxicos sons da tua lira o acidume enxergueches que do sono a tua raza arrincou.

Teu berro foi de loita; e tras de tí un pobo inteiro, pra loitar disposto, camiña ja.

Benia tí, poeta inxente, que a mornidade mesma do rescoldo soupeches trocar en lume-aceso de sagra e vivificante rebeldía!

MANOEL BANET FONTENLA.

CURROS ENRÍQUEZ

Cantor do idioma patrio, cantor da terra nosa,
que puxo nos seus versos a estrofa vigorosa
que dos irmans escravos anuncia a redención.....
¡Morreu lonxe da terra, na banda d'outros mares,
c'o pensamento posto nos seus ridentes lares,
saudosos o seu espíritu, dorido o corazón!

Morreu o que anunciaba o sol da nova aurora,
que trai para os que sufren a lume benfeitora
na que a xusticia brila e trunfa a libertá;
morreu o fillo ilustre da terra bendecida
â que donou de cote sua inspirac ón garrida
que n'alma dos ilotas nacer fixo a irmandá.

Hachou nos *Tangaraños* meiciña aos nosos males,
maldixo no *Nouturno* desigualdás sociais,
cantou no seu *Gaiteiro* a nosa redención;
abafamentos vellos maldixo a *Igrexa fría*,
y-esnaquizou sua varpa na odiosa tiranía
que combateu decoté con todo o corazón.

El foi, el foi un xusto do ben enamorado
foi un rebelde serapre, foi un poeta honrado,

que con valentes ansias amou solo a verdá;
dos novos tempos Cristo, odiou os fariseos,
e mais que os dores propios magoábanlle os alleos,
e mais que a propia vida amou a libertá.

¡Calade! a intolerancia non finque o negro dente
nas obras do poeta, na gloria refulxente,
dicindo que era un home sin Dios nin relixión,....
Mentira, sí, mentira: que aquela yalma pura
ardeu en fogo patrio que viña dende a altura
e que cantar mandoulle con fonda inspiración.....

A veneranda sombra da tenra Rosalía
que vaga nos espacios do ceo da poesía,
y a musa patriótica do infortunado Añón,
poden dicir si a yalma do vate desterrado
estaba ou non acesa no lume sublimado
d'amor polos que sofren con redentora unción.

Por eso foi seu numen a libertá quirida;
seu evanxelio amante, a xente perseguida;
o lar onde nacera, seu sacrosanto altar.....
¡Galicia foi a Virxen á quen rindeu loubores,
iman dos agarimos, amor dos seus amores,
o santo tabernáculo d'eterno lembrar!

Calade! Os que non seipan orar neste momento
eu rógolles que amantes poñan seu pensamento
nos mortos mais quiridos con fonda devoción.....
¡Que pensen no poeta que mais aló dos mares
morreu co'a yalma posta nos seus ridentes lares,
saudoso o seu espíritu, dorido o corazón!

M. LUGRÍS FREIRE.

* * *

Cayéu na mau dos anxes certo día
«A Virxe do Cristal»,
a lenda meiga, fror de poesía,
d'uns amores fanal.
Os seus cantos ô lér,—como ferido
que xordo e sin sentido

de sono doente d'unha freb'esperta,—
o coro anxelical
quedóu co-a boca aberta.

Pasmados do linguaxe feiticeiro
d'aquel cantor meigallo qu'os namora,
acordaron de cote no rueiro
ir á falar do caso milagreiro
xunto á Nosa Señora.

N-un soilo vô, hastra seus pés chegaron,
bicáranlle o mantelo,

poñendo as maus en crús as aas pecharon,
e no idioma de amor, tenro e sinxelo,
diante da Santa Virxe eisi rezaron:

—N-un curruncho da terra, aló, en Galicia
hay un cantor dos bos;

tan doce e o seu sentir, tanto acaricia
o eco da sua vos

que decil-o, Siñora, é de xusticia.....
faino millor que nós!

Non achou nos seus eidos nin amores
nin boa voluntá

y-unque en estrana terra lle dén frores
morre de soedá.....

si queres ter un mestre de cantores
traino pra xunto nós, traino pr'acá!

Y-a Nay de Dios surrindo agarimosa,
mentras o ceo enteiro se arremuiña,
dixo co-a vos con que falou á Rosa
do val de Vilanova *na Pedriña*:

—Falades d'un amigo: xa o conosco:
terédelo con vosco

que xa penséi no caso moitas horas
y-a máis de ser o voso, é o meu deseo.....

.....
¡Y-o autor das triadas fungadoras,
—queiras ou non,—metérono no ceol

Curros Enríquez

Cando terá o noso Curros Enríquez, aquel gran poeta esquir-tor, que co mesmo señorío outo e incontrastable dominou a lin-gua gallega e castellana, o estudio acabado de qu'è merescente como unha das mais escelsas figuras do noso ceo literario. A vida d'aquel incorrexible enamorado da xusticia e do ideal, está por esquirbir: da súa inxente labor no libro, e sobre todo nas fol-las diarias, tan soilo pequenos anacos coñecemos. E o pouco que d'unha e d'outra sabemos, fainos cubizar, con ansias vivas, co-nocer por comprobante as andanzas d'aquel esprito feito de amor e de lús; os encontros qu'o corazón do poeta tivo c'a triste realidá; as loítas, rebeldías e desenganos qu'encheron a súa existencia, hastra que caeu, rendido por titánico esforzo, nas eternas sombras do sepulcro.

Aquela musa qu'alentou en Curros, viveu sempre n'a rexión das águias, bañándose n'a lús dos subrimos ideás amados, has-tr'a idolatría, po-lo poeta. Dous foron os grandes amores qu'en-cenderon a ispiración de Curros: a libértá e a terra gallega. Eles arrincaron patéticos acentos, tremendos apóstrofes, máxicas ar-monias, á súa lira: Nos versos adicados á terra, palpita enteira nosa rexión c'os seus doces aromas, c'a súa lus branda e soave, c'os encantos do seu chan feitiцеiro: n'eles;

dend'as frores que a noite abren o cáelis,
como un amigo a outro seus secretos;
dende a volveretiña ós rousiños
e déndes d'a muller hastr'o luceiro,
todo alí chía, soa, zumba, canta;
todo ten voz e musical acento....

* * *

Pro a musa de Curros poucas veces canta doce e mimosa. Ferida po-lo esputacro das inxusticias qu'atopa de cotío no seu camiño, érguese indinada e trona contra todos cantos asoballan

corpos ou concencias. Mòstrase entoncos d'unha impracabre hostilidá pr'os verdugos e opresores: n'eses momentos a pruma do poeta convirtese en tralla, en espada, en maza, que azouta, corta, esmiola, sin trégoas nin piedá.

E sin dúbida Curros o mais *universal*, o mais *humano* de cantos poetas esquirbiron en gallego: é tamén o que mais se deixou infruir por ispiraciós estranas á poesía. Pro nunca s'esqueceu da súa terra, cando mais lonxe creérase d'ela: cando arrastrado pol-o *demo* da política, qu'ás veces consegue desvialo do camiño reuto, parés que vay á caer na triste idea de facer algo que cheira á manifestò ou proclama eleutoral, o amor ô terruño faino volver en sí e arrédao da impura tentación.

Que nada protexe na vida, como un amor *celestial*, *verdadeiro*.

O que tivo Curros á Galicia, foi, como debe ser en todo peño nobre, fervente adoración. Por eso o nome do gran poeta, trunfante das tenebras da morte, vivirá no afeuto e no recordo dos galegos, mentras alente a nosa terra, mentras non se borre por completo o espírito e o nome de Galicia.

SALVADOR CABEZA.

Febreiro, 1919.

Curros, defensor da fala e da libertade

A Fala galega trunfante tragnerá vencellada a cultura aborixe; a nosa cultura enxendrará a libertade conscente; a libertade e a cultura donarannos a nosa personalidade nazonal cumprida.

Fala, cultura e libertade galega, en galego e pr'os galegos.

Eis aquí, sin dúbida, o xurdio ideal de Curros Enriquez.

¿Quén como Curros defendeu a lingüa esgrevia? ¿Quén como il sufreu pola libertade dos Eidos, que tanto amou? Ninguén.

Pois n'istas dúas bandeiras, hoje clavadas no cume espiritual da mocidade galega, nova e anovada, de entendemento e corazón ceibes, istá representado o outo valore galeguizante de Curros Enriquez, istán choidas as dúas forzas immortaes que defenderen rexamente, os únicos valores que feno co il, son hoje e viviran

mañá: Fala galega, síntesis da nosa vida e do noso traballo: Libertade galega, para que isa vida e ise traballo sean fecundos.

En vao as almas estreitas, os peitos de medio curazón, tratarán de ergueren os anticlericaes balbordos, mentes as gavelas políticas teñen apreixado nas suas poutas de miñato o espírito, a facenda e o creto dos Eídos esclavos.

En vao pretenderán asociaren o nome de Curros ás luitas exclusivistas, mentes as hordas caciquis e oligarcas sestean no acougo tráxico das carballeiras sagras.

O poeta das afoutas rebeldías non istará co iles. O Curros permanente, o de hoje, o do porvir, é o Curros que luta pola libertade da nosa Fala pra facere culta e ceibe a nosa Terra; é o apostole que fai do idioma un Evanxelio pra ofrecere no seu nome libertade e redenzón aos servos; que anuncia o día do trunfo da nosa lingüa por cidades e vilas e que, si por anuncialo o apedrearan, quer morrere co iles nos beizos.

Os fillos eleitos d'ista terra sin cultura, sin pan nin libertade, encenderon como n'outrora os guerreiros fachos, e na cume dos fortes castros, a bandeira azul e branca ergueita, cas verbas de Curros Enríquez, berranlle as almas ruis mergulladas na escuridade:

«Non, tí non morrerás, céltica musa»,

«Tí non podes morrer.... ¡Iso quixeran
Os desleigados que te escarneceron!
Mas tí non morrerás, Cristo das língüas,
Non, tí non morrerás, ¡ho Nazareno!»

Eu como tí, Poeta da lingua viva, levo cinguido o fatelo da ignominia que os curazós caivos e traidores a raza, puxeron riba da lanzalia da nosa lingua e vida.

Encol do meu corazón, arredore da miña alma, sinto o agarimo tépido dos armiños reos.
E óllome home libre.

VITORIANO TAIBO.

Condado d'Ortigueira.

CIRUJÍA, ÓPTICA

 ORTOPEDIA

FARMACIA

DEL

Doctor Pardo Reguera

ARTÍCULOS PARA LA FOTOGRAFÍA

Depósito de la Marca SOL
DE LA
UNIÓN ALCOHOLERA ESPAÑOLA

REAL. 92

TELÉFONO 186

LA CORUÑA

EDITORIAL
PRENSA GALLEGA S. A.

Talleres de Imprenta
DE
EL NOROESTE
DIARIO de LA CORUÑA

REAL, 26 0000 TELÉFONO III

LA CORUÑA

REAL ACADEMIA
GALEGA

15803